

*Ревуцька І. Е.,**старший викладач кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПОНЯТТЯ ШЛЮБУ В ТЕОРІЇ СІМЕЙНОГО ПРАВА ТА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Анотація. У статті розглядаються підходи до визначення поняття шлюбу, що містяться в юридичній літературі та законодавстві країн-членів ЄС (Франції, Німеччини, Польщі та Угорщини). Робиться висновок, що загалом розуміння та правове регулювання шлюбу як підстави створення сім'ї в Україні та законодавстві країн-членів ЄС не мають істотних відмінностей, що обумовлюється тим, що таке регулювання значною мірою базується на рецепції положень римського приватного права. Відзначається, що основною відмінністю у законодавчому визначенні шлюбу є його визначення як поєднання саме чоловіка та жінки, тобто різностатевих партнерів або як різностатевих, так і одностатевих партнерів.

Ключові слова: сімейне право, сім'я, шлюб, підстави створення сім'ї, концепція шлюбу.

Постановка проблеми. Шлюб посідає перше і основне місце серед підстав створення сім'ї. Навіть споріднення не завжди буде вважатися такою безумовною підставою, вимагаючи іноді додаткових ознак у вигляді спільного проживання та ведення спільного господарства.

Інститут шлюбу належить до найдавніших правових інститутів. Незважаючи на те, що сфера сімейних відносин є досить консервативною і такою, що важко піддається правовому регулюванню, слід відзначити, що останнім часом інститут шлюбу зазнає істотних змін, на що звертається увага юристами-науковцями. Сучасне визначення шлюбу у теорії сімейного права та законодавстві може істотно відрізнитися від його споконвічного розуміння. Саме на такі зміни звертає увагу О.Б. Онишко, зазначаючи, що «традиційний інститут шлюбу поступово втрачає свій вплив у свідомості людства, нівелюючи історичні традиції та батьківську спадщину. Так, чоловіки та жінки не бажають одружуватись у традиційному сенсі цього слова, а шукають нові підходи до врегулювання своїх особистих та матеріальних відносин» [14, с. 149]. Важко сказати, йдеться тут про процес еволюції чи про рух в зворотному напрямку, все залежить від переконань та світогляду того, хто робить висновки, але сам факт існування істотних змін в розумінні та правовому регулюванні шлюбу є беззаперечним. Також необхідно визнати, що у різних країнах ці тенденції характеризуються різною інтенсивністю, отже, можна говорити лише про певний «усереднений» варіант.

Роль шлюбу в житті суспільства завжди була досить важливою. Як слушно зазначається в юридичній літературі, «шлюб є особливою організацією життєдіяльності людей, яка відповідає сутності людської природи й суспільства, поєднує економічне та сексуальне в єдине ціле. Це не просто біосоціальний союз чоловіка й жінки, який виконує репродуктивні функції в суспільстві, а набагато складніший організм, який знаходиться

під опікою держави й права» [18, с. 107]. Саме тому зміни, яких зазнає останнім часом регулювання шлюбних відносин, викликають іноді гострі дискусії.

Питання, пов'язані з правовим регулюванням шлюбу та шлюбних відносин, постійно перебувають у колі уваги юристів-науковців. Серед них слід назвати таких, як, зокрема, О.В. Білоцький, І.А. Бірюков, О.Ю. Бикова, А.Б. Болховітінова, В.А. Ваграс, М.К. Галантич, В.С. Гопанчук, А.Б. Гриняк, А.С. Довгерт, М.В. Домашенко, І.В. Жилінкова, В.О. Кожевнікова, В.М. Коссак, Л.В. Красицька, Н.С. Кузнецова, Л.В. Липець, С.О. Мічурін, К.П. Победоносцев, О.В. Розгон, З.В. Ромовська, С.О. Харитонов, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневич. Водночас сьогодні у зв'язку з, по-перше, необхідністю адаптації національного законодавства України до права ЄС, а по-друге, істотними змінами розуміння шлюбу, що відбулися протягом останніх років, підхід до поняття шлюбу вимагає перегляду.

Мета статті полягає в розгляді поняття шлюбу в теорії сімейного права та законодавстві України і країн-членів ЄС, а також визначенні тенденції його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційний інститут шлюбу виходить з розуміння шлюбу як поєднання життя чоловіка і жінки з метою створення сім'ї та продовження роду. Немає сенсу уточнювати, що саме є основою такого поєднання (договір, союз, партнерство тощо), оскільки підходи до цього питання змінювалися в часовому та просторовому континуумі, а сьогодні єдиного підходу взагалі немає. Розглядати поняття шлюбу доцільно починати з моменту виникнення моногамного шлюбу, адже саме така його форма зберігається сьогодні в праві України та країн-членів ЄС. Щодо більш ранніх форм шлюбу (зокрема, груповий шлюб), а також полігамного шлюбу, що існує в мусульманському праві, то ці питання виходять за межі оголошеної теми статті.

В юридичній літературі містяться різні визначення шлюбу. Так, на думку Г.Ф. Шершеневича, шлюб – це заснований на взаємній згоді та укладений у встановленій формі союз жінки та чоловіка з метою співжиття [22, с. 263]. У цьому визначенні потребує додаткового з'ясування термін «співжиття», який Новий тлумачний словник української мови визначає як «спільне життя, спільне існування; співіснування» [13, с. 324]. Отже, для повного розуміння поняття шлюбу необхідно додатково визначити мету такого співжиття, оскільки вона може полягати, наприклад, в отриманні громадянства. В.О. Рясенцев вважає, що шлюбом є укладений в установленому порядку із дотриманням вимог закону добровільний і рівноправний союз чоловіка та жінки, що має на меті створення сім'ї та породжує взаємні права та обов'язки. Автор зауважує на тому, що такий союз в принципі має довічний характер [17, с. 67]. Г.К. Матвеев визначає шлюб як «вільний, рівноправний і в принципі довічний союз жінки та чоловіка, укладений із дотриманням порядку

та умов, встановлених законом, що створює сім'ю і породжує між подружжям взаємні особисті і майнові права та обов'язки» [10, с. 39]. Практично таке саме визначення шлюбу надає В.І. Бошко [3, с. 193]. Досить широке визначення шлюбу пропонує О.І. Сафончик: «шлюб є вільним, моногамним, рівноправним союзом чоловіка і жінки, укладений з дотриманням порядку і умов, передбачених законом, та який породжує між подружжям взаємні особисті і майнові права і обов'язки» [19, с. 560].

Таким чином, можна побачити, що автори часто включають до визначення шлюбу деякі умови його укладення, зокрема вільну згоду сторін, не перебування осіб, що укладають шлюб, в іншому зареєстрованому шлюбі. Це мало впливає на розуміння самого шлюбу, проте може більше «прив'язувати» визначення до законодавства конкретної держави, що цілком зрозуміло, якщо визначення шлюбу надається в контексті національного законодавства конкретної країни, але навряд чи підходить для мети визначення шлюбу в Україні та країнах-членах ЄС загалом.

Іноді до визначення шлюбу включаються ті чи інші питання, пов'язані з дітьми. Так, І.А. Загорський визначав шлюб як сімейний союз чоловіка та жінки, який породжує їхні права й обов'язки по відношенню один до одного та до дітей [7, с. 5]. Одразу слід зазначити, що сьогодні вказівка на те, що шлюб породжує права та обов'язки чоловіка та жінки по відношенню до дітей, що було актуально в історичний період, коли права позашлюбних дітей не визнавалися, вже не відповідає часу. З 1945 року в європейських країнах починається активний процес визнання прав позашлюбних дітей, що було пов'язано з необхідністю покращення демографічної ситуації. У жовтні 1975 року з метою скорочення правових та соціальних відмінностей в правовому статусі дітей, народжених поза шлюбом, та правовому статусі дітей, народжених в шлюбі, країнами-членами Ради Європи було підписано Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом [5]. Сьогодні зазначена конвенція ратифікована як Україною, так і країнами-членами ЄС, а діти, народжені поза шлюбом, прирівняні в правах до дітей, яких було народжено у шлюбі. Так, зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 141 СК України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Відповідно і діти мають рівні права та обов'язки щодо батьків, незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою (ч. 1 ст. 142 СК України). Таким чином, права та обов'язки щодо дітей виникають внаслідок походження дитини від певної особи і не обумовлюються фактом перебування батьків у шлюбі. Отже, щодо такої мети шлюбу, як виховання дітей, то це сумнівно, адже стосується така мета не подружніх, а батьківських відносин.

Іноді у визначення шлюбу також включається мета продовження роду. Так, наприклад, В.Ф. Маслов, визначаючи шлюб як союз чоловіка і жінки з метою створення сім'ї, зазначає, що метою такого союзу є продовження людського роду, народження та виховання дітей [21, с. 63]. А.В. Белякова вважає, що шлюб – це довічний, юридично оформлений, добровільний і вільний союз чоловіка та жінки, спрямований на створення сім'ї, який породжує для них взаємні особисті й майнові права та обов'язки і має на меті народження й виховання дітей [1, с. 87]. На думку М.Т. Оридороги, шлюбом є юридично визнана і заснована на любові духовна та фізична спільність чоловіка та жінки, яка забезпечує народження і виховання дітей [15, с. 36]. Коментуючи це положення, В.І. Резникова пише, що «здебільшого шлюбні відносини виникають саме з цією метою» [16, с. 89].

Такий підхід, цілком виправданий в найдавніші часи, сьогодні навряд чи можна вважати цілком обґрунтованим. Проте на цьому питанні слід зупинитися окремо, оскільки воно безпосередньо пов'язано з фізіологічною ознакою шлюбу, яка сьогодні кардинально відрізняється в законодавстві різних країн.

Отже, споконвічно шлюб розглядався виключно як поєднання чоловіка та жінки, тобто різностатевих партнерів. Продовження роду розглядалося як ледве не головна мета шлюбу, а якщо розглядати шлюб як соціальний інститут, то і як головна. Здебільшого такий підхід пояснюється необхідністю забезпечення виживання роду в умовах високого рівня дитячої смертності, епідемій тощо. Має враховуватись і той факт, що на європейському континенті за його відносно невеликого розміру, завжди одночасно проживала велика кількість націй, що неодмінно призводило до воєнних зіткнень, внаслідок яких гинула значна частина населення (здебільшого – чоловіків). Це змусило держави до вжиття заходів з покращення демографічної ситуації, зокрема, шляхом відповідного правового регулювання шлюбних відносин.

Так, наприклад, у римському приватному праві у разі одруження сина батько втрачав право продажу його в рабство, оскільки у сина з'являвся більш важливий обов'язок перед державою – забезпечення народження та виховання дітей. Може здатися, що такий підхід був притаманний лише Античності, мабуть, ще Середньовіччю, але це не так. У ХХ столітті ми також знаходимо приклади, коли продовження роду вважалося головною метою шлюбу заради покращення демографічної ситуації. Яскравим прикладом тут буде Німеччина кінця 30-х – початку 40-х років, коли панувала концепція, що дійсний сенс шлюбу полягає виключно в розмноженні та збереженні виду та раси [26, с. 274–275].

Сьогодні у світі спостерігається дещо парадоксальна ситуація, коли перенаселення та демографічна криза, викликана низьким рівнем народження дітей, існують одночасно залежно від частини світу. Щодо конкретно України, то в науковій літературі акцентується увага на тому, що «демографічний фактор належить до пріоритетних для соціальної політики аналітичних і прогнозних розробок», водночас звертається увага на багатовекторність демографічної ситуації, що «породжує різноплановість політики в нових соціально-економічних умовах, орієнтованої як на стимулювання народжуваності, так і на соціальну підтримку сімей з дітьми, зміцнення здоров'я й поліпшення якості життя населення, продуктивніше використання людського потенціалу, зниження рівня смертності» [8, с. 114].

Зрозуміло, що коли йшлося про мету шлюбу як народження дітей, то це повністю виключало можливість укладення шлюбу між особами однієї статі. Саме тому в міжнародних актах з прав людини, які приймалися після закінчення II Світової війни (ст. 16 Загальної Декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [6], ст. 10 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [12], ст. 23 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року [11]), коли йдеться про шлюб, то йдеться про право на укладення шлюбу чоловіків та жінок взагалі, а не чоловіка та жінки як сторін шлюбу. І в цьому немає жодної «прихованої» мети, оскільки у той період нікому і на думку не спало, що розуміння шлюбу може бути іншим, ніж поєднання осіб різної статі.

Єдиним винятком є ст. 12 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, у якій конкретно зазначається, що саме чоловік і жінка мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права [9]. Але притому Європейський Суд з прав людини, розглядаючи спори стосовно права

на шлюб одностатевих партнерів, найчастіше приймає рішення на їх користь.

Іноді, надаючи визначення шлюбу, дослідники апелюють до його емоційної сторони. Так, В.І. Резникова пропонує викласти визначення шлюбу в СК України в такій редакції: «Шлюбом є заснований на любові вільний, рівноправний союз чоловіка та жінки, направлений на створення сім'ї та зареєстрований в органі реєстрації актів цивільного стану» [16, с. 90]. Дослідник вважає, що «таке визначення не тільки підкреслює свободу укладення шлюбу, не тільки визначає рівні права чоловіка та жінки в союзі, але й акцентує головну увагу на тому, що шлюб засновується на взаємній любові і направлений на досягнення основної мети – створення сім'ї» [16, с. 90]. Л.Ю. Драгневич зазначає, що шлюбом є правова угода, різновид партнерства чи добровільного союзу між жінкою й чоловіком, заснована на взаємній згоді, почуттях любові та дружби, яка юридично оформлена у державних органах із метою створення сім'ї й виховання дітей, в результаті чого між подружжям виникають особливі шлюбні правовідносини [4, с. 41].

Щодо наведених визначень, то такі ознаки шлюбу, як його заснованість на взаємозгоді чоловіка та жінки, необхідність юридичного оформлення, мети створення сім'ї та виникнення на його підставі особливих шлюбних правовідносин, не викликають сумніву. Водночас те, що стосується такої емоційної сфери, як заснованість шлюбу на почуттях любові та дружби, то включення цього положення до юридичного визначення шлюбу навряд чи є доцільним, адже шлюб може засновуватись і на інших почуттях, що зовсім не означає його недійсності. Слід визнати, що, незважаючи на значну кількість норм, що стосуються особистих немайнових відносин подружжя, які містяться в СК України, навряд чи завжди можна говорити про наявність механізму забезпечення захисту прав та виконання обов'язків, які ними встановлюються.

Також предметом обговорення часто стає питання правової концепції шлюбу.

Як правовий інститут шлюб розглядається як статус, договір, партнерство або союз, при цьому незалежно від базової концепції наслідком укладення шлюбу буде встановлення особливого правовідношення – шлюбного правовідношення.

Шлюб як певний правовий статус визначається в юридичній літературі як «правове становище (цивільний стан) чоловіка і жінки як носіїв визначених у законі прав та обов'язків, який підлягає державній реєстрації (укладення та розірвання шлюбу)» [2]. Щодо інших концепцій шлюбу, то в юридичній літературі, як можна було побачити у наведених вище визначеннях, більшість дослідників надає визначення шлюбу через поняття «союз». Проте є і винятки. Так, Л.Ю. Драгневич говорить про «правову угоду, різновид партнерства чи добровільного союзу між жінкою й чоловіком» [4, с. 41], а М.Т. Оридорога розглядає шлюб не про як союз або договір тощо, а як спільність чоловіка та жінки [15, с. 36]. З теоретичної точки зору такий підхід є найбільш раціональним, оскільки, по-перше, в країнах-членах ЄС представлені всі три концепції, а по-друге, кожна конкретна подружня пара фактично самостійно визначає для себе «модель» подружніх стосунків.

Щодо наявності законодавчого визначення шлюбу, то тут немає єдиного підходу. Так, законодавство одних країн таке визначення містить, тоді як законодавство інших акцентує увагу лише на умовах укладення шлюбу.

Так, ст. 21 СК України визначає шлюб як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в державному органі реє-

страції актів цивільного стану. Цивільний кодекс Франції визначення шлюбу не містить, проте зазначає, що шлюб укладається між двома особами різної або однієї статі [24, с. 143]. Так саме не містить поняття шлюбу Кодекс сімейний та опікунський Республіки Польща, у ст. 1 якого лише зазначається, що шлюб укладається між чоловіком та жінкою, а також вказується на форму такого шлюбу (світська або релігійна) [27, с. 1]. Стаття L Конституції Угорщини зазначає, що шлюб є основою сімейних відносин. Угорщина захищає інститут між чоловіком та жінкою як добровільно створене ними співтовариство [28].

Окремо слід сказати про Німеччину. До останнього часу Німецьке Цивільне Уложення поняття шлюбу не містило. § 1303 лише встановлював шлюбний вік для чоловіка та для жінки, отже, можна стверджувати, що шлюбом за законодавством Німеччини визнавалося лише поєднання різностатевих партнерів [23]. Водночас 30 червня 2017 року Бундестагом був прийнятий, а в липні 2017 року схвалений Бундесратом Закон про право на укладення шлюбу особами однієї статі (Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts). Зазначений Закон передбачає внесення змін до Німецького Цивільного Уложення, а саме передбачається доповнити § 1353 положенням про те, що шлюб може бути укладений між двома особами різної або однієї статі [25]. Таким чином, з 2 жовтня 2017 року в Німеччині шлюби можуть укладатися особами як різної, так і однієї статі.

Серед умов укладення шлюбу, які можуть бути віднесені до його ознак, законодавство України та країн-членів ЄС називає вказівку на його добровільний характер та моногамність.

Як в Україні, так і в країнах-членах ЄС шлюб може бути укладений виключно за згодою сторін. У сімейному праві України це положення забезпечується нормою ст. 24 СК України, яка встановлює, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка, а примушення до шлюбу будь-кого з них не допускається. Задля забезпечення дотримання цього положення законодавство України дозволяє реєстрацію шлюбу виключно в присутності нареченого та нареченої (ст. 34 СК України), що дає можливість державному реєстратору ще раз переконатися в намірах обох з них стосовно майбутнього шлюбу. Укладення шлюбу з недієздатною особою, або особою, яка в момент укладення шлюбу не розуміла значення своїх дій або не могла керувати ними, також вважається порушенням принципу добровільності шлюбу. Шлюб може бути визнаний недійсним у разі, якщо його було зареєстровано з особою, яка визнана недієздатною, а також з особою, яка з інших причин не усвідомлювала значення своїх дій і (або) не могла керувати ними [20, с. 24]. Стаття 40 СК України також вказує на те, що згода особи на укладення шлюбу не вважається вільною і тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала тяжким психічним розладом, перебувала в стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, або якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства [20, с. 24].

Щодо законодавства країн-членів ЄС, то пряму заборону укладення шлюбу з недієздатною особою містить і § 1304 Німецького Цивільного Уложення [23]. § 1312 Німецького Цивільного Уложення також передбачає з'ясування реєстратором наміру кожної сторони укласти шлюб [25]. У § 2 ст. 7 Кодексу сімейного та опікунського Республіки Польща зазначається, що керівник органу реєстрації цивільного стану запитує чоловіка та жінку стосовно їх наміру укласти шлюб одне з одним та про-

силь їх зробити відповідну заяву [27, с. 1]. Крім того, у § 1 ст. 11 зазначається, що шлюб не може бути укладений з недієздатною особою [27, с. 11]. Так само законодавство Угорщини у законі про шлюб, сім'ю та опіку передбачає, що особи, які бажають одружитися, мають особисто зробити про це заяву у присутності реєстратора. Шлюб не може бути укладений з недієздатною особою або з особою, яка в момент реєстрації шлюбу не розуміла значення своїх дій [29].

Одним з принципів укладення шлюбу в Україні та країнах-членах ЄС є принцип моногамії. Так, ст. 25 СК України встановлює, що жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі.

Так, § 1306 Німецького Цивільного Уложення встановлює заборону шлюбів між особами, якщо хоча б одна з них перебуває в іншому шлюбі або партнерстві [23]. Законодавство Угорщини забороняє шлюб між особами, з яких хоча б одна перебуває в іншому шлюбі [29].

Висновки. На підставі викладеного можна зробити такі висновки. Загалом розуміння та правове регулювання шлюбу як підстави створення сім'ї в Україні та законодавстві країн-членів ЄС не мають істотних відмінностей, оскільки таке регулювання значною мірою обумовлюється рецепцією положень римського приватного права. Такі ознаки шлюбу, як поєднання саме чоловіка та жінки, тобто різностатевих партнерів, та спрямованість на виконання репродуктивної функції, є найбільш уразливими і поступово замінюються ознаками, притаманними підходу, коли шлюб розглядається як засіб задоволення насамперед потреб індивіда, ніж надіндивідуальних потреб сім'ї, роду, людства.

Література:

1. Белякова А.В. Советское семейное право : [учеб.] / А.В. Белякова, Е.М. Ворожейкин. – М. : Юрид. лит., 1974. – 304 с.
2. Бикова О.Ю. Укладення та розірвання шлюбу за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.Ю. Бикова. – К., 2005. – 19 с.
3. Бошко В.И. Очерки советского семейного права / В.И. Бошко ; перераб. и доп. В.А. Рясенцевым. – К. : Госполитиздат УССР, 1952. – 372 с.
4. Драгневич Л.Ю. Сутність і ретроспектива становлення та розвитку шлюбно-сімейних відносин в Україні / Л.Ю. Драгневич // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 1. – С. 40–42.
5. Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, від 15 жовтня 1975 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_568.
6. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року / Офіційний вісник України від 15 грудня 2008 року. – 2008. – № 93. – С. 89. – Ст. 3103.
7. Загорский И.А. Курс семейного права / И.А. Загорский. – О., 1902. – 298 с.
8. Збарський В.К. Демографічні проблеми в Україні та шляхи їх розв'язання / В.К. Збарський, В.П. Горьовий // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 114–117.
9. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
10. Матвеев Г.К. Советское семейное право : [учеб.] / Г.К. Матвеев. – М. : Юрид. лит., 1974. – 240 с.
11. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
13. Новий тлумачний словник української мови. 42 000 слів / укл. В.Г. Яременко, О.М. Сліпущко. – К. : Аконті, 1999. – 941 с.
14. Онишко О.Б. Сімейний союз: вітчизняний та зарубіжний досвід правового регулювання / О.Б. Онишко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 4. – Т. 1. – С. 149–152.
15. Оридорога М.Т. Вопросы семейного права : [учебное пособие] / М.Т. Оридорога. – К. : Киевская высшая школа МВД СССР, 1969. – 110 с.
16. Резникова В.І. Правова природа шлюбу / В.І. Резникова // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2011. – Вип. 2. – С. 87–93.
17. Рясенцев В.А. Советское семейное право / В.А. Рясенцев. – М. : Юрид. лит., 1982. – 256 с.
18. Сафончик О.І. Питання шлюбно-сімейних правовідносин на шляху до євроінтеграції / О.І. Сафончик // Visergad Journal of Human Rights. – 2017. – № 1. – С. 107–110.
19. Сафончик О.І. Деякі питання щодо шлюбу як соціально-правового явища та його правової природи / О.І. Сафончик // Актуальні проблеми держави і права. – 2004. – Вип. 22. – С. 559–564.
20. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
21. Советское семейное право : [учебник] / [В.Ф. Маслов, З.А. Подопригора, А.А. Пушкин, Д.Ф. Швецов] ; под общ. ред. В.Ф. Маслова, А.А. Пушкина. – К. : Вища шк., 1982. – 223 с.
22. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. С портретом автора и очерком его научной деятельности / Г.Ф. Шершеневич ; под ред. В.А. Краснокутского. – 11-е изд., первое посмерт., просм. и доп. – М. : Бр. Башмаковы, 1915. – 550 с.
23. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) [“Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2513) geändert worden ist”] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf>.
24. Code civil des Français [Version consolidée au 27 juillet 2017] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idArticle=LEGIARTI000027431993&idSectionTA=LEGISCTA000006136117&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20170727>.
25. Ehe für alle und Angleichung der Renten beschlossen [7. Juli 2017, 12:46 Uhr] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-07/bundesrat-ehe-fuer-alle-rente-ost-west-angleichung>.
26. Hitler A. Mein Kampf. 620. Aufl. – München : Zentralverlag der NSDAP, Franz Eher Nachf., 1941. – 782 s.
27. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Dz.U. 1964 nr 9 poz. 59. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640090059>.
28. Magyarország Alaptörvénye [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.keh.hu/magyarorszag_alaptorvenye/1515-Magyarorszag_Alaptorvenye&pnr=3.
29. Törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (1952) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://etsz.uszeged.hu/hallgatoknak/oktatasi_segedletek/Jogi_ismeretek/Csalad_es_gyermekvedelmi_jog/Jegyzet_csal.gyer.v%C3%A9d.2009_pdf.

Ревуцкая И. Э. Понятие брака в теории семейного права и по законодательству Украины и стран-членов ЕС: современные тенденции

Аннотация. В статье рассматриваются подходы к определению понятия брака, содержащиеся в юридической литературе и законодательстве стран-членов ЕС (Франции, Германии, Польши и Венгрии). Делается вывод, что в целом понимание и правовое регулирование брака как основы для создания семьи в Украине и законодательстве стран-членов ЕС не имеют существенных отличий, что объясняется тем, что такое регулирование в значительной мере базируется на рецепции положений римского частного права. Отмечается, что основным отличием в законодательном определении брака является его определение как соединение именно мужчины и женщины, то есть разнополых партнеров или как разнополых, так и однополых партнеров.

Ключевые слова: семейное право, семья, брак, основы создания семьи, концепция брака.

Revutska I. The concept of marriage in the theory of family law and the legislation of Ukraine and EU member states: current trends

Summary: The article examines the approaches to the definition of the concept of marriage contained in the legal literature and legislation of the EU member states (France, Germany, Poland and Hungary). It is concluded that, on the whole, the understanding and legal regulation of marriage as the basis for creating a family in Ukraine and the legis-

lation of the Member States of the EU is not significantly different, which is largely due to the fact that such regulation is largely based on the reception of the provisions of Roman private law. It is noted that the main difference in the legislative definition of marriage is its definition as a combination of exactly men and women, that is, heterosexual partners or same-sex partners.

Key words: family law, family, marriage, founding of a family, concept of marriage.